

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 lipca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej W. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z 19 marca 2019 r., I ACa 422/18,
w sprawie z powództwa W. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w Poznaniu
o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od strony powodowej na rzecz Skarbu Państwa -
Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 5400 (pięć
tysięcy czterysta) zł, z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za
opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie
tygodnia od dnia doręczenia stronie powodowej niniejszego orzeczenia
do dnia zapłaty, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Władysław Pawlak

Dariusz Dończyk

Agnieszka Piotrowska

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił apelację strony powodowej W. sp. z o.o. w S. od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 28 listopada 2017 r., oddalającego powództwo skierowane przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w Poznaniu o zapłatę kwoty 476 649,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia doręczenia pozwu, dochodzonej jako odszkodowanie za niezgodne z prawem prawomocne postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 10 stycznia 2017 r., którym zostało oddalone zażalenie powodowej spółki (wówczas W. sp. z o.o. spółki jawnej w S.) od postanowienia Sądu Rejonowego w Obornikach z 12 września 2016 r. stwierdzające utratę wpłaconej przez nią w ramach postępowania egzekucyjnego rękojmi w kwocie 476 649,60 zł, gdyż zdaniem powodowej spółki wezwanie jej jako licytanta, który uzyskał przybicie własności nieruchomości, do zapłaty pozostałej części ceny nabycia tej nieruchomości, nie było uzasadnione, gdyż przysługiwała jej wierzytelność zabezpieczona hipotecznie, która miała pokrycie w cenie nabycia, a ponadto powyższe wezwanie zostało skierowane bezpośrednio na adres siedziby powódki, a nie ustanowionego pełnomocnika oraz nie zawierało pouczenia o skutku nie dokonania wpłaty w postaci stwierdzenia utraty rękojmi.

Sąd pierwszej instancji ustalił m.in.: A. S. i M. S. - którym przysługiwało na zasadzie wspólności majątkowej małżeńskiej prawo własności nieruchomości zabudowanej położonej w O. o powierzchni 2,10 ha, objętej obecnie księgą wieczystą [...] - byli dłużnikami powodowej spółki (wówczas W. S.A. w S., a następnie W. sp. z o.o. sp.-k w S.) na kwotę 4 341 151,34 zł z tytułu nieuregulowanych należności za dostawę stali. W dniu 22 marca 2006 r. małżonkowie S. ustanowili ustrój rozdzielności majątkowej, zaś 25 maja 2006 r. zawarli przed Sądem Rejonowym w Obornikach ugodę w sprawie podziału majątku wspólnego, na podstawie której A. S. nabył w całości prawo własności przedmiotowej nieruchomości. Aktem notarialnym z 5 maja 2006 r. małżonkowie S. uznali swój dług w kwocie 4 341 151, 34 zł oraz zobowiązali się ją spłacić do 5 maja 2011 r. oraz

złożyli oświadczenie o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c. W celu zabezpieczenia spłaty małżonkowie S. obciążyli na rzecz powodowej spółki przedmiotową nieruchomość hipoteką umowną zwykłą w wysokości 4 341 151,34 zł.

Aktem notarialnym z 29 września 2009 r. małżonkowie S. zawarli z powodową spółką umowę przejęcia długu, na podstawie której A. S. przejął w całości odpowiedzialność za wyżej opisany dług w stosunku do powodowej spółki. Strony oświadczyły, że w celu umorzenia tego zobowiązania, A. S. zobowiązał się przenieść na powodową spółkę prawo własności przedmiotowej nieruchomości, na co powodowa spółka poprzez swoich przedstawicieli wyraziła zgodę, po czym przeniósł własność tej nieruchomości na powodową spółkę, która złożyła oświadczenie o nabyciu tego prawa, a ponadto został złożony wniosek o wykreślenie z działu IV księgi wieczystej hipoteki umownej zwykłej w kwocie 4 341 151,34 zł ustanowionej na rzecz powodowej spółki, albowiem na skutek konfuzji hipoteka ta wygasła.

W dniu 3 marca 2010 r. powodowa spółka, w wykonaniu warunkowej umowy sprzedaży z 16 grudnia 2009 r. (tj. pod warunkiem, że Agencja Nieruchomości Rolnych nie skorzysta z prawa pierwokupu przysługującego jej na podstawie art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego) zawarła z W. sp. z o.o. w S. umowę sprzedaży przedmiotowej nieruchomości za cenę 6 100 000 zł.

Wyrokiem z 11 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu w sprawie przeciwko W. sp. z o.o. w S. uznał za bezskuteczne w stosunku do wierzycieli P. sp. z o.o. w S. oraz M. sp. z o.o. sp. komandytowo-akcyjnej w Ś. umowę przeniesienia własności przedmiotowej nieruchomości z 29 września 2009 r. oraz nakazał spółce W., aby zezwoliła tym wierzycielom na przeprowadzenie egzekucji z tej nieruchomości, w celu zaspokojenia wierzytelności spółki P., wynikających z prawomocnych nakazów zapłaty Sądu Okręgowego w Świdnicy z 7 października 2009 r., VI GNc 115/09 i z 13 października 2009 r., VI GNc 118/09 oraz wierzytelności spółki M., wynikającej z prawomocnego nakazu zapłaty Sądu Okręgowego w Świdnicy z 3 września 2009 r., VI GNc 104/09. Apelacja spółki W. została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 22 stycznia 2015 r. W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny wskazał, że

egzekucji podlegają wierzytelności spółek P. i M. w wysokości określonej zaskarżonym wyrokiem, przy czym w odniesieniu do przedmiotowej nieruchomości egzekucja może być prowadzona według stanu sprzed dokonania zaskarżonej skargą paulińską czynności, a zatem z istniejącym na niej obciążeniem hipotecznym, gdyż nieruchomość ta, na skutek uwzględnienia skargi paulińskiej, jest traktowana tak, jakby nadal stanowiła majątek dłużnika A. S. z takimi tylko ograniczeniami, które występowały także wówczas, gdyby zaskarżonej czynności nie było.

W toku postępowania egzekucyjnego prowadzonego przeciwko dłużnikowi A. S. strona powodowa w piśmie z 24 lutego 2015 r. zgłosiła wniosek o zaspokojenie z tej nieruchomości wierzytelności hipotecznej w kwocie 4 341 151,34 zł. W związku z przystąpieniem do licytacji powodowa spółka wpłaciła rękojmię w kwocie 476 649,60 zł. Do licytacji przystąpiła tylko powodowa spółka i zaoferowała cenę 3 800 000 zł brutto. Postanowieniem z 7 marca 2016 r. Sąd Rejonowy w Obornikach udzielił przybicia na rzecz powódki należącej do spółki W. nieruchomości za kwotę 3 800 000 zł. Pismem z 7 marca 2016 r. pełnomocnik strony powodowej wniosła o zaliczenie wierzytelności hipotecznej na poczet ceny nabycia tej nieruchomości w drodze licytacji.

Zarządzeniem z 5 maja 2016 r. Sąd Rejonowy wezwał stronę powodową do uiszczenia reszty ceny nabycia w kwocie 3 233 350,40 zł w terminie dwóch tygodni pod rygorem wygaśnięcia skutków przybicia. Zarządzenie zostało skierowane na adres siedziby powodowej spółki (pomimo ustanowienia pełnomocnika) i odebrane 12 maja 2016 r. W odpowiedzi pismem z 24 maja 2016 r. pełnomocnik strony powodowej ponownie wniosła o zaliczenie wierzytelności hipotecznej w kwocie 4 341 151,34 zł na poczet ceny nabycia przedmiotowej nieruchomości. W tym czasie w księdze wieczystej prowadzonej dla przedmiotowej nieruchomości nie figurowała jakakolwiek hipoteka na rzecz powodowej spółki.

W piśmie z 22 czerwca 2016 r. prowadzący postępowanie egzekucyjne Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Obornikach uznał, że wierzytelność powodowej spółki nie korzysta z pierwszeństwa zaspokojenia z tytułu hipoteki, bowiem w chwili zawarcia umowy odnowienia z 29 września 2009 r., hipoteka wygasła, nieruchomość ta stała się wolna od obciążeń, zaś dłużnik zaciągnął

zobowiązanie do przeniesienia własności nieobciążonej już nieruchomości i wobec tego w planie podziału nie uwzględnił uprzywilejowania tej wierzytelności.

Zarządzeniem Sądu Rejonowego w Obornikach, który nadzorował egzekucję z tej nieruchomości, wezwał powodową spółkę do uiszczenia kwoty 858 360,53 zł tytułem kosztów z art. 1025 § 1 pkt 1 k.p.c. w terminie dwóch tygodni pod rygorem wygaśnięcia skutków przybicia Zarządzenie zostało wysłane na adres siedziby tej spółki i odebrano je 16 sierpnia 2016 r. W odpowiedzi w piśmie z 29 sierpnia 2016 r. pełnomocnik strony powodowej wniosła o uchylenie zarządzenia wzywającego do uiszczenia tej kwoty na poczet ceny nabycia wylicytowanej nieruchomości, wskazując, że cała cena nabycia znajduje pokrycie w wierzytelności hipotecznej nabywcy.

Postanowieniem z 12 września 2016 r. Sąd Rejonowy w Obornikach stwierdził wygaśnięcie skutków przybicia przedmiotowej nieruchomości oraz stwierdził utratę rękojmi. Zażalenie strony powodowej zostało oddalone postanowieniem Sądu Okręgowego w Poznaniu z 10 stycznia 2017 r. Sąd drugiej instancji odnosząc się do zarzutów zażalenia wyjaśnił, że doręczenie wezwania z 9 maja 2016 r. do uiszczenia pozostałej ceny nabycia było wadliwe w świetle art. 133 § 3 k.p.c., ale uchybienie to nie miało istotnego znaczenia, gdyż w terminie wyznaczonym w tym wezwaniu, a mianowicie w piśmie z 24 maja 2016 r. pełnomocnik strony powodowej ustosunkowała się do jego treści. Zatem można było przyjąć, że pełnomocnikowi zostało doręczone to wezwanie co najmniej w dniu 24 maja 2016 r. i od tej daty rozbezczał bieg dwutygodniowy termin, o którym stanowi art. 967 k.p.c. Ponadto Sąd odwoławczy wyjaśnił, że oceny, czy zgłoszona na poczet ceny nabycia własna wierzytelność lub jej część znajduje pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 k.p.c.) powinna być dokonana w ścisłym związku z art. 1025 k.p.c., natomiast strona powodowa nie wykazała, aby przysługiwała jej jakakolwiek wierzytelność podlegająca w trybie art. 968 § 1 k.p.c. zaliczeniu na poczet ceny nabycia. Okoliczność, że wierzytelność hipoteczna strony powodowej została ujęta w opisie i oszacowaniu nieruchomości z 3 listopada 2015 r. sporządzonym przez Komornika sądowego prowadzącego egzekucję, nie jest wystarczająca do skorzystania z instytucji przewidzianej w art. 968 § 1 k.p.c. Ponadto Sąd drugiej instancji powołał się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale

z 8 października 2015 r., III CZP 55/15, według którego skoro zgodnie z art. 1036 § 2 k.p.c. wierzyciel hipoteczny, w celu uzyskania wypłaty kwot z planu podziału, obowiązany jest przedstawić tytuł wykonawczy, to takie samo wymaganie powinno odnosić się także do wierzyciela hipotecznego, który chce zaspokoić się przez zaliczenie wierzytelności na cenę nabycia, bo w przeciwnym razie byłby on bezpodstawnie uprzywilejowany. Wreszcie Sąd Okręgowy uznał., że Sąd Rejonowy w pierwotnym wezwaniu z 9 maja 2016 r. prawidłowo określił wysokość pozostałej do zapłaty ceny nabycia, dokonując jej stosownego zmniejszenia o wpłaconą rękojmę (art. 976 k.p.c.), a wobec bezskutecznego upływu terminu, ziściły się przesłanki do stwierdzenia wygaśnięcia skutków przybicia i utraty rękojmi, przy czym w wezwaniu do zapłaty reszty ceny nabycia Sąd nadzorujący postępowanie egzekucyjne z nieruchomości nie miał obowiązku pouczenia o skutku w postaci utraty rękojmi, ponieważ utrata rękojmi jest bezpośrednim następstwem wygaśnięcia skutków przybicia, wynikającym wprost z przepisów prawa.

Komornik sądowy wyznaczył pierwszy termin licytacji z tej nieruchomości na 29 marca 2017 r., a wobec braku licytantów wyznaczył termin drugiej licytacji na 9 czerwca 2017 r., ale również i wtedy nikt nie przystąpił do licytacji. W konsekwencji postanowieniem z 28 lipca 2017 r. Komornik sądowy umorzył postępowanie egzekucyjne z tej nieruchomości, a to wobec braku licytantów oraz z uwagi na to, że żaden z wierzycieli nie wyraził woli przejęcia tej nieruchomości.

W takim stanie rzeczy Sąd Okręgowy uznał, że kwestionowane przez stronę powodową postanowienie Sądu Okręgowego w Pozwaniu z 10 stycznia 2017 r. było zgodne z prawem i wskazał, że strona powodowa pomimo skutecznego doręczenia jej 24 maja 2016 r. wezwania do zapłaty reszty ceny nabycia przedmiotowej nieruchomości nie dopełniła tego obowiązku, ani też nie wykonała drugiego wezwania do zapłaty kwoty 858 360,53 zł, która Sąd nadzorujący egzekucję z tej nieruchomości określił, uznając uprawnienie powódki do skorzystania z instytucji uregulowanej w art. 968 § 1 k.p.c.

Oddalając apelację strony powodowej Sąd Apelacyjny w Poznaniu przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i podkreślił, że strona powodowa w ramach postępowania egzekucyjnego nie przedstawiła tytułu wykonawczego

stwierdzającego jej wierzytelność zabezpieczoną hipotecznie, jak tego wymaga art. 1036 § 2 k.p.c. w zw. z art. 968 § 1 k.p.c. Z kolei odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 417 § 1 k.c. Sąd odwoławczy stwierdził, że strona powoda nie wykazała wystąpienia przesłanki bezprawności, którą identyfikowała z postanowieniem Sądu Okręgowego w Poznaniu z 10 stycznia 2017 r. Wyjaśnił, że wprowadzie wezwanie z 9 maja 2016 r. do uiszczenie pozostałej części ceny nabycia zostało wysłane z naruszeniem art. 133 § 3 k.p.c., ale skoro pełnomocnik w piśmie z dnia 24 maja 2016 r. ustosunkował się do treści tego wezwania, to uzasadnione było przyjęcie, że doręczenie tego wezwania pełnomocnikowi miało miejsce właśnie 24 maja 2016 r.

W skardze kasacyjnej strona powodowa zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w całości wniosła o jego zmianę i zasądzenie dochodzonej kwoty 476 649,60 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania. Zarzuciła naruszenie: 1) prawa procesowego tj.: art. 968 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1036 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że przysługująca wierzycielowi wymagalna wierzytelność pieniona, co do której zachodzą prawne przeszkody objęcia jej tytułem egzekucyjnym nie może być zliczona na poczet licytacyjnej ceny nabycia nieruchomości; art. 378 § 1 k.p.c. na skutek pominięcia zarzutu apelacyjnego co do braku podstaw do uchylenia postanowienia Sądu Rejonowego w Obornikach z 12 września 2016 r., a to z uwagi na wadliwe wezwanie tego Sądu do uiszczenia kosztów z art. 1025 § 1 pkt 1 k.p.c., którym to wezwaniem Sąd Rejonowy objął uiszczone już rękojmię w wysokości 476 649,60 zł, domagając się ponownie jej zapłaty; 2) prawa materialnego, tj. art. 417 § 1 k.c. przez przyjęcie, że powódka nie wykazała szkody wyrządzonej jej działaniem władzy publicznej (Sądu Okręgowego w Poznaniu) przez niezgodne z prawem orzeczenie, na mocy którego sąd obciążył stronę powodową kosztami obarczonego wadą wezwania Sądu Rejonowego w Obornikach do uiszczenia reszty ceny za wylicytowaną nieruchomość, która to wadliwie wskazana w wezwaniu cena obejmował także zapłaconą już przez powoda jako licytanta na jej poczet rękojmię w wysokości 476 649,60 zł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Poznaniu z 10 stycznia 2017 r. stronie powodowej nie przysługiwała skarga kasacyjna ani skarga na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 767⁴ § 2 i 3 k.p.c.). Zgodnie z art. 424^{1b} k.p.c. w wypadku prawomocnych orzeczeń, od których skarga na niezgodność z prawem nie przysługuje, odszkodowania z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem można domagać się bez uprzedniego stwierdzenia niezgodności z prawem w postępowaniu ze skargi, chyba że strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych.

W takiej sytuacji źródłem odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa jest art. 417 § 1 k.c. (zob. też wyroku Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2013 r., V CSK 348/12). Dokonując oceny, czy orzeczenie jest niezgodne z prawem sąd w sprawie odszkodowawczej powinien dokonać tej oceny według takich samych zasad, jakie stosuje Sąd Najwyższy przy ocenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w postępowaniu prejudycjalnym przewidzianym w art. 424¹ i n. k.p.c. Chodzi bowiem o ocenę orzeczenia wydanego przez niezawisły sąd w ramach przyznanej mu władzy sądowniczej, a w takiej sytuacji pojęcie „niezgodności z prawem” orzeczenia ma suwerenne i autonomiczne znaczenie zdeterminowane przez istotę władzy sądowniczej i niezawisłości sędziowskiej, a w szczególności przez przyznanie sądom szerokiego zakresu swobody orzeczniczej przy wykładni i stosowaniu prawa.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, niezgodność z prawem orzeczenia rodząca odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa musi mieć charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty. Orzeczenie niezgodne z prawem to orzeczenie niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i nie podlegającymi różnej wykładni przepisami albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa, które jest oczywiste i nie wymaga głębszej analizy prawnej. Tylko w takim przypadku orzeczeniu sądu można przypisać cechy bezprawności. Istotą władzy sądowniczej jest orzekanie w warunkach niezawisłości, w sposób bezstronny, zależny nie tylko od obowiązujących ustaw, ale także od wewnętrznego przekonania sędziego oraz jego swobody w ocenie praw i faktów stanowiących przedmiot sporu. Treść orzeczenia zależy również od wyników wykładni, które mogą być różne, w zależności

od jej przedmiotu i przyjętych metod. W związku z tym może istnieć wiele możliwych interpretacji, a sam fakt wykładni z natury rzeczy cechuje subiektywizm. Zatem w odniesieniu do działalności jurysdykcyjnej sądu, pojęcie bezprawności nie jest tożsame z takim pojęciem funkcjonującym na gruncie odpowiedzialności cywilnoprawnej (zob. uzasadnienia do wyroków Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2006 r. I CNP 33/06 nie publ.; z dnia 31 marca 2006 r. IV CNP 25/05 nie publ.; z dnia 17 maja 2006 r., I CNP 14/06, nie publ.; z dnia 13 maja 2009 r. IV CNP 122/08 z dnia 3 czerwca 2009 r. IV CNP 116/08 nie publ.).

Przepisy o skardze pauliańskiej zmierzają do umożliwienia pokrzywdzonemu wierzycielowi, czynnością prawną dokonana przez jego dłużnika, zaspokojenia przysługującej mu wierzytelności z przedmiotu majątkowego, który wskutek zaskarżonej w tym trybie czynności wyszedł z majątku dłużnika i stał się własnością osoby trzeciej, względnie nie wszedł do majątku dłużnika, pozostając własnością osoby trzeciej. Wyrok uwzględniający powództwo o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną ma charakter kształtujący (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 1982 r., III CRN 105/82, OSNCP 1983, nr 1, poz. 140) i łącznie z tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi stanowi podstawę umożliwiającą wierzycielowi sięgnięcie do znajdującego się w majątku osoby trzeciej przedmiotu, który wyszedł z majątku dłużnika w następstwie czynności prawnej uznanej za bezskuteczną wobec tego wierzyciela (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2001 r., III CKN 496/00, nie publ.). Jest to skutek sankcji wadliwej czynności prawnej w postaci bezskuteczności względnej. Egzekucja jest prowadzona przeciwko dłużnikowi i w jej toku komornik zajmuje przedmiot należący do osoby trzeciej, który - na skutek ubezskutechnienia w stosunku do wierzyciela czynności prawnej wprowadzającej ten przedmiot do majątku tej osoby - traktowany jest w toku egzekucji tak, jakby pozostawał nadal w majątku dłużnika (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., V CK 598/04, nie publ.).

Stosownie do art. 532 k.c. wierzyciel, względem którego czynność prawna dłużnika z osobą trzecią została uznana za bezskuteczną, może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku

dłużnika albo do niego nie weszły. W uchwale z 2 lutego 2022 r. , III CZP 32/22, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w razie zbiegu (w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym z nieruchomości będącej przedmiotem czynności fraudacyjnej) uprawnienia wierzyciela (paulińskiego), wynikającego z wyroku ze skargi pauliańskiej, z uprawnieniem wierzyciela, który uzyskał na prawie do tej nieruchomości zabezpieczenie hipoteczne na podstawie czynności prawnej zawartej z osobą trzecią, ale przed ujawnieniem w księdze wieczystej roszczenia wierzyciela pauliańskiego, mają zastosowanie reguły pierwszeństwa wynikające z ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, chyba że wierzyciel pauliański zakwestionował skutecznie czynność prawną ustanowienia hipoteki w trybie skargi paulińskiej.

Uprawnienie wierzyciela pauliańskiego w zakresie, w jakim stanowi o dochodzeniu zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, sprowadza się do możliwości prowadzenia egzekucji sądowej z majątku osoby trzeciej w granicach określonych w tym przepisie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 września 2010 r., IV CSK 57/10, nie publ., z dnia 4 lutego 2015 r., IV CSK 170/14, OSNC - ZD 2016, nr B, poz. 32). W przypadku, gdy wierzyciel pauliański realizuje uprawnienie wynikające z art. 532 k.c., głównym adresatem przymusu egzekucyjnego jest osoba trzecia, nie zaś dłużnik, którego niewypłacalność jest warunkiem zasadności skargi pauliańskiej. Przysługujące wierzycielowi pauliańskiemu prawo zaspokojenia dotyczy wyłącznie konkretnej wierzytelności i nie odnosi się do całego majątku osoby trzeciej, lecz jedynie do przedmiotów, o których stanowi art. 532 k.c. W świetle art. 532 k.c. skutki czynności fraudacyjnej zostają uchylone tylko w takim zakresie, że wierzyciel uzyskuje prawo dochodzenia zaspokojenia z jej przedmiotu, jakby ten przynależał do majątku dłużnika, a osoba trzecia powinna umożliwić mu realizację tego prawa, znosząc egzekucję skierowaną do składników majątkowych, których dotyczyła zaskarżona czynność. Egzekucja ta może być jednak prowadzona tylko w granicach chronionej skargą pauliańską wierzytelności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2011 r., II CSK 3/11, nie publ.).

Organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym (art. 804 k.p.c.) Reguła

ta odnosi się także do orzeczenia rozstrzygającego skargę o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela, gdy egzekucja została skierowana do przedmiotu objętego czynnością fraudacyjną (art. 532 k.c.), przy czym dla organu egzekucyjnego zakres egzekucji wyznacza wniosek egzekucyjny wierzyciela i treść sentencji wyroku ze skargi pauliańskiej (art. 325 k.p.c.), a nie także z uzasadnienia, chyba że sąd, który wydał taki wyrok dokonał wykładni wątpliwości co do jego treści w trybie art. 352 k.p.c. Ponadto jak wynika z art. 837 k.p.c. dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym. Przepis ten należy też odnieść do sytuacji prawnej zobowiązanego ze skargi pauliańskiej w postępowaniu egzekucyjnym.

W tym miejscu należy odnotować, że w sprawie - ze względu na datę wszczęcia postępowania egzekucyjnego - nie miało zastosowania stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z 16 czerwca 2021 r., III CZP 60/19, dotyczące sposobu formułowania sentencji wyroku uwzględniającego powództwo ze skargi pauliańskiej, w kontekście konieczności zaopatrzenia takiego tytułu egzekucyjnego klauzulą wykonalności przeciwko tzw. osobie trzeciej, gdyż w tym zakresie pogląd ten, co wynika z końcowej części pisemnych motywów, ma charakter prospektywny. Nie sposób jednak nie zauważyć, że w ramach podstawy faktycznej rozstrzygnięcia brakuje ustalenia, czy w stosunku do spółki W. zapadł wyrok ze skargi pauliańskiej, której przedmiotem była umowa przeniesienia własności przedmiotowej nieruchomości z 3 marca 2010 r. Niemniej jednak w toku postępowania egzekucyjnego spółka ta nie składała wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego z tej nieruchomości na podstawie ówczesnego art. 825 pkt 3 k.p.c., przy czym z pisma strony powodowej złożonego do sprawy I Co 1070/15, dotyczącej nadzoru Sądu Rejonowego w Obornikach nad egzekucją z przedmiotowej nieruchomości wynika, że taki wyrok (Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 11 lutego 2016 r., I ACa 951/15) uzyskał przynajmniej jeden z wierzycieli uczestniczących w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym w stosunku do dłużnika A. S., tj. sp. z o.o. H. W konsekwencji i tak nie mogłoby dojść do umorzenia postępowania egzekucyjnego, a jedynie w ramach podziału sumy uzyskanej z egzekucji z tej nieruchomości

nie uczestniczyliby wierzyciele dłużnika A. S., który ni legitymowałiby się wyrokiem ze skargi paulińskiej w stosunku do aktualnego właściciela tej nieruchomości, tj. W.

Wydany przez Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrok - uznający za bezskuteczną w stosunku do spółek P. i M. umowę z 29 września 2009 r. odnowienia i przeniesienia własności przedmiotowej nieruchomości zawartą pomiędzy ich dłużnikiem A. S. a poprzednikiem prawnym strony powodowej, w celu zaspokojenia wierzytelności wynikających z nakazów zapłaty z 3 września 2009 r. (zasądzący na rzecz spółki M. kwotę 381 729,90 zł z ustawowymi odsetkami od poszczególnych kwoty, co do których początkowe terminy ich naliczania przypadły w 2009 r.), 7 października 2009 r. (zasądzący na rzecz spółki P. kwotę 435 433,02 zł z ustawowymi odsetkami) i z 13 października 2013 r. (zasądzący na rzecz spółki P. kwotę 358 120,63 zł z ustawowymi odsetkami, co do których początkowe terminy ich naliczania przypadły w 2009 r.),) wydanych przez Sąd Okręgowy w Świdnicy – nie wskazuje w sentencji na ograniczenie zakresu egzekucji, wynikające z wcześniejszego zabezpieczenia hipotecznego przysługującego poprzednikowi prawnemu strony powodowej w stosunku do dłużnika A. S.; skutkiem zawarcia skarżonej czynności prawnej i powstania stanu konfuzji (wierzyciel hipoteczny stał się właścicielem tej nieruchomości) było wykreślenie zabezpieczenia hipotecznego z księgi wieczystej. Wartość tej nieruchomości została ustalona na kwotę 5 295 000 zł. Sąd Apelacyjny oddalając apelację spółki W. (w której skarżący jako ewentualny zgłosił wniosek o zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i zastrzeżenie na rzecz pozwanej prawa do powoływania się w toku egzekucji na ograniczenie odpowiedzialności do kwoty 953 916 zł, stanowiącej różnicę pomiędzy wartością tej nieruchomości a wysokością hipoteki umownej zwykłej), wskazał w uzasadnieniu, że zaskarżona czynność prawna doprowadziła do pokrzywdzenia spółek P. i M., skoro z wartości przedmiotowej nieruchomości pozostałej po odliczeniu hipoteki, mogliby oni zaspokoić się w części, co pozwala na przyjęcie pokrzywdzenia (5 295 000 - 4 341 151). Zaznaczył też, że w sprawie ze skargi paulińskiej nie jest rzeczą sądu ustalenie stopnia, w jakim wierzyciele mogliby zaspokoić swoje wierzytelności, gdyby dłużnik nie dokonał zaskarżonej czynności. Nie jest bowiem możliwe ustalenie w tym procesie, w jakim stopniu mogliby zostać

zaspokojeni wierzyciele w postępowaniu egzekucyjnym, tym bardziej, że W. spółka z o.o. sp. komandytowo-akcyjna zbywając tą nieruchomość w 2010 r. wyceniła ją na kwotę 6 100 000 zł

O pokrzywdzeniu w rozumieniu art. 527 § 2 k.c. można mówić, gdy na skutek objętej skargą pauliańską czynności prawnej dłużnik stał się w stosunku do tego wierzyciela rzeczywiście niewypłacalny, albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż przez jej dokonaniem. O ile więc występujący z takim powództwem wierzyciel nie jest uprzywilejowany, zabezpieczona na nieruchomości będącej przedmiotem zaskarżonej czynności hipoteką wierzytelność innego wierzyciela zmniejsza wartość tej nieruchomości, z której mogą zaspokoić się wierzyciele, których wierzytelności nie korzystają z pierwszeństwa w stosunku do wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie, bądź ewentualnie z równego im pierwszeństwa. Wartość nieruchomości będącej przedmiotem zaskarżonej czynności i stan jej obciążenia powinny być ustalone na chwilę orzekania.

W orzecznictwie przyjmuje się, że możliwość tylko częściowego zaspokojenia się z przedmiotu zaskarżonej czynności nie ogranicza uprawnienia do zaskarżenia skargą tylko tej jej części, która odpowiada możliwości zaspokojenia, lecz może objąć powództwem całą czynność i ze względu na całą wierzytelność (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2002 r., II CKN 1336/00, nie publ., z dnia 15 czerwca 2007 r., II CSK 93/07, nie publ., z dnia 13 października 2006 r., III CSK 58/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 136, z dnia 29 września 2011 r., IV CSK 99/11, nie publ.). Z tym stanowiskiem trzeba się zgodzić, gdyż nie jest wystarczające ustalenie wysokości wierzytelności hipotecznej jedynie w oparciu o wpis hipoteki do księgi wieczystej. Wszak nie jest wykluczone, że wierzytelność ta jest niższa, gdyż mogła być już częściowo uregulowana. Poza tym w postępowaniu ze skargi pauliańskiej nie jest możliwe ustalenie zakresu zaspokojenia wierzyciela hipotecznego, skoro wartość nieruchomości ustalona w tym postępowaniu niekoniecznie zostanie uzyskana w postępowaniu egzekucyjnym (przykładowo w drugim terminie licytacji uzyskana cena może odpowiadać 2/3 sumy oszacowania - art. 983 k.p.c.), z której w pierwszej kolejności podlegać będą zaspokojeniu koszty postępowania egzekucyjnego.

W tym kontekście, a także mając na względzie art. 527 § 1 i n. k.c. oraz art. 804 k.p.c., art. 837 k.p.c. i art. 325 k.p.c., a także art. 365 § 1 k.p.c. i art. 366 k.p.c., brak podstaw do podzielenia tezy skarżącej (która przecież nie była stroną postępowania ze skargi pauliańskiej z powództwa spółek P. i M.), że na podstawie powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu legitymowała się skutecznym do uczestnictwa w podziale sumy uzyskanej z egzekucji z tej nieruchomości, a tym samym i zaliczenia wierzytelności hipotecznej na poczet ceny nabycia przedmiotowej nieruchomości. Należy bowiem zauważyć, że dla uzyskania tego celu, nie jest wystarczający sam wpis hipoteki do księgi wieczystej, ale jak wynika z art. 1036 § 2 k.p.c. jeżeli wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym, należność przypadająca wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów. Wobec tego, jeśli wierzyciel hipoteczny chce zaliczyć przysługującą mu wierzytelność hipoteczną (a zatem nie występuje o przyznanie kwoty uzyskanej z podziału sumy uzyskanej ze sprzedaży takiej nieruchomości) na poczet ceny nabycia musi przedstawić tytuł wykonawczy (tj. tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. zaopatrzony w klauzulę wykonalności). Oczywiście w stanie faktycznym sprawy problem się skomplikował o tyle, że strona powodowa nabywając przedmiotową nieruchomość od dłużnika we wrześniu 2009 r. na poczet ceny nabycia - w ramach porozumienia z dłużnikiem - zaliczyła zabezpieczoną hipotecznie wierzytelność, co wskutek konfuzji po stronie powodowej prawa własności nieruchomości i uprawnienia z tytułu obciążenia rzeczowego doprowadziło do wygaśnięcia tej wierzytelności i wygaśnięcia hipoteki (art. 94 u.k.w.h.) i zarazem jej wykreślenia. Dlatego co do zasady strona powodowa nie mogła wystąpić przeciwko A. S. o zapłatę, jak również nie było podstaw do zainicjowania procesu o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, skoro właścicielem tej nieruchomości. Natomiast w takim stanie rzeczy strona powodowa mogła wystąpić na podstawie art. 189 k.p.c. - dla celów związanych z uczestnictwem w postępowaniu egzekucyjnym z tej nieruchomości i zaliczenia przysługującej mu wierzytelności na poczet ceny nabycia - o uzyskanie wyroku ustalającego wysokość wierzytelności hipotecznej w stosunku do dłużnika A. S.

Skoro powodowa spółka nie przedstawiła stwierdzonej sądownie wierzytelności w sposób określony na podstawie art. 1036 § 2 k.p.c., względnie wyroku ustalającego w tej materii, to po uprawomocnieniu się postanowienia o udzieleniu na jej rzecz przybicia, Sąd Rejonowy w Obornikach miał podstawy prawne do wezwania jej o zapłatę całej pozostałej do zapłaty (po odliczeniu uiszczonych rękojmi) ceny nabycia, zgodnie z art. 967 § 1 k.p.c.

Wbrew stanowisku skarżącej do skorzystania z uprawnienia do zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia nie było wystarczające ujawnienie zgłoszonego przez nią prawa w opisie i oszacowaniu. Zgodnie z art. 1036 § 1 pkt 3 k.p.c. w planie podziału uczestniczą także osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybicu. Strona powodowa powoływała się na wierzytelność zabezpieczoną hipotecznie, implikującą jej uprzywilejowanie, a w takim przypadku konieczny był konstytutywny wpis hipoteki do księgi wieczystej (art. 67 u.k.w.h.). Inaczej rzecz ujmując, takie zabezpieczenie nie może powstać albo odrodzić się na skutek ujawnienia go w opisie i oszacowaniu, tym bardziej, że jak wspomniano wyżej w przypadku takich wierzytelności art. 1036 § 2 k.p.c. dodatkowo wymaga wylegitymowania się tytułem wykonawczym.

Wobec braku wykazania w sposób wyżej opisany wierzytelności hipotecznej strona powodowa nie mogła skorzystać z uprawnienia przewidzianego w art. 968 § 1 k.p.c. i dokonać zaliczenia tej wierzytelności na poczet ceny nabycia przedmiotowej nieruchomości.

Rękojmia w postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości pełni podobną funkcję, wadium w postępowaniu przetargowym, wzorowane na instytucji zadatku. Ma ona służyć stworzeniu bariery przed udziałem w postępowaniu podmiotów niedysponujących środkami finansowymi oraz gwarancję wypełnienia warunków licytacyjnym, w tym pokrycie pozostałej części ceny nabycia nieruchomości. Potwierdzeniem takiej funkcji są także przepisy art. 969 § 2 i 3 k.p.c., które stanowią, że od nabywcy nieskładającego rękojmi, który nie wykonał warunków licytacyjnych, ściąga się rękojmię w trybie egzekucji należności sądowych. z rękojmi utraconej

przez nabywcę lub od niego ściągniętej pokrywa się koszty egzekucji związane ze sprzedażą, a reszta wchodzi w skład sumy uzyskanej z egzekucji albo jeżeli egzekucja została umorzona, jest przelewana na dochód Skarbu Państwa.

Wbrew stanowisku strony powodowej sąd wzywając licytanta na podstawie art. 967 § 1 k.p.c. o złożenie pozostałej po potraceniu rękojmi ceny nabycia nie ma obowiązku informowania o rygorze - na wypadek niewypełnienia warunków licytacyjnych - w postaci utraty rękojmi. Tego rodzaju obowiązek nie ma źródła normatywnego. Zgodnie z art. 969 § 1 zd. 1 jeżeli nabywca nie wykonał w terminie warunków licytacyjnych co do zapłaty ceny, traci rękojmię, a skutki przybicia wygasają.

Dlatego postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z 10 stycznia 2017 r. jest jak najbardziej zgodne z prawem.

Z powyższych względów, Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 32 ust. 3 ustawy z 15 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 1109). Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej 5400 zł (§ 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1964. Orzeczenie o odsetkach od zasądzonych kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym znajduje uzasadnienie w art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 19 ust. 1 i art. 31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614) oraz przy uwzględnieniu § 2a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności. Brak było podstaw do uwzględnienia zawartego w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosku o zasądzenie tych kosztów w wysokości trzykrotnej stawki taryfowej.

Władysław Pawlak

Dariusz Dończyk

Agnieszka Piotrowska

[SOP]

[ms]